

УДК 342.5

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.1.17>

КОРУПЦІЯ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ШЛЯХИ БОРОТЬБИ З НЕЮ

Лешанич Л.В.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри господарського права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Ціпкал А.М.,
*студентка 4-го курсу юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3837-4724>*

Лешанич Л.В., Ціпкал А.М. Корупція в юридичній діяльності та шляхи боротьби з нею.

Корупція – це одне з явищ, які здатні породжувати кризові стани у різних галузях суспільного та соціального розвитку кожної держави, насамперед це стосується політики, економіки, державного управління, а також є однією із ключових передумов існування організованої злочинності

З моменту проголошення Україною незалежності поняття «корупція» набуло значного поширення у вітчизняній правовій літературі, виступах політичних діячів та керівників держави. Аналіз законодавства, наукової та довідниково-термінологічної літератури дозволяє стверджувати, що поняття «корупція» сформувалося за давніх часів і розумілося загалом як хабарництво.

У статті пропонується дослідження сучасних методів боротьби із згаданим явищем у юридичній діяльності. У ході роботи було з'ясовано альтернативні варіанти вирішення проблемних питань та способи покращення сучасного стану юриспруденції, які б могли відповідати європейським стандартам. Також проводився порівняльний аналіз вирішення даного питання в інших країнах та можливість застосування їхнього досвіду в Україні.

Зокрема, автор займався дослідженням процесу еволюційного прориву у боротьбі з корупцією після падіння радянської системи як в Україні, так і в сусідніх пострадянських країнах. Варто відмітити, що найбільше увага буде зосереджена на Румунії та Словаччині, які відзначилися дуже позитивним результатом.

У статті буде проведений аналіз ефективності роботи всіх органів, створених з метою боротьби із корупцією, а також ставлення громадськості до їхньої діяльності. Автор висвітлить статистичні дані стосовно довіри населення до органів влади та з'ясує, що на їхню думку в країні є найбільш корумпованим.

У статті розглянуто наявні проблемні питання щодо заходів по боротьбі із корупцією, оскільки є широка практика ігнорування законів, що, своєю чергою, призводить до можливості уникнення відповідальності і фактичної відсутності реальної відповідальності за корупційні дії. Ефективна боротьба проти корупції в Україні потребує належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного формування.

З метою впровадження в Україні кращих міжнародних практик із питань побудови системи доброчесності у приватному секторі в Законі України «Про запобігання корупції» передбачений спеціальний блок антикорупційних механізмів, спрямованих на запобігання корупції в діяльності суб'єктів господарювання як державної, так і приватної форми власності.

З огляду на вищевикладене, корупційне діяння зазвичай має корисливу мету і бажання отримати незаконну винагороду, задовольнити власний інтерес. Тому можна визначити, що корупція – це діяння, яке вчинюється посадовою або службовою особою шляхом зловживання службовим становищем та/або повноваженнями на користь окремої особи за її (або іншої особи) проханням, яке має на меті отримання винагороди і задоволення власного інтересу особи, яка вчиняє діяння.

Антикорупційна діяльність здійснюється в межах різних правовідносин. Ця обставина викликає необхідність напрацювання різних засобів запобігання корупції, які допоможуть блокувати це явище в будь-яких суспільних відносинах (зокрема освітній).

Ключові слова: корупція, влада, корумпована країна, причини виникнення, шляхи вирішення проблеми.

Leshanich L., Cipkal A. Corruption in legal activities and ways to fight it.

Corruption is one of the phenomena that can cause crises in various areas of social and societal development of every country, primarily in politics, economics, public administration, and it is one of the key prerequisites for the existence of organized crime.

Since Ukraine declared its independence, the concept of corruption has become widespread in the national legal literature, speeches of politicians and state leaders. The analysis of legislation, scientific and reference literature allows us to claim that the concept of «corruption» was formed in ancient times and was generally understood as bribery.

The article offers a study of modern methods of combating this phenomenon in legal practice. In the course of the research, the author identified alternative solutions to problematic issues and ways to improve the current state of jurisprudence so that it could be in line with European standards. The author also conducted a comparative analysis of how this issue has been addressed in other countries and the possibility of applying such experience in Ukraine.

In particular, the author studied the process of an evolutionary breakthrough in the fight against corruption after the fall of the Soviet system both in Ukraine and in the neighboring post-Soviet countries. It is worth noting that most of the attention is focused on Romania and Slovakia, which have shown very positive results.

The article analyzes the effectiveness of all anti-corruption bodies established to fight corruption, as well as the public's attitude to their activities. The author highlights statistics regarding public confidence in the authorities and finds out what they consider to be the most corrupt in the country.

The article discusses the existing problematic issues regarding anti-corruption measures, as there is a widespread practice of ignoring the law, which can lead to avoiding responsibility and the actual absence of real responsibility for corrupt practices. The effective fight against corruption in Ukraine requires proper legislative support, the creation of an effective system of state bodies, and ensuring their proper formation.

In order to implement the best international practices in Ukraine to build a system of integrity in the private sector, the Law of Ukraine «On Prevention of Corruption» includes a special block of anti-corruption mechanisms aimed at preventing corruption in the activities of both state-owned and private entities.

In view of the aforesaid, a corrupt act usually has a selfish purpose and a desire to receive illegal remuneration, to satisfy one's own interest. Therefore, it can be determined that corruption is an act committed by an official or employee by abusing their position and/or authority for the benefit of an individual at their (or another person's) request, with the purpose of obtaining remuneration and satisfying the person's own interest.

Anti-corruption activities are carried out within the framework of various legal relations. This circumstance necessitates the development of various means of preventing corruption that will help block this phenomenon in any social relations (in particular, in education).

Key words: corruption, government, corrupt country, causes of corruption, ways to solve the problem.

Постановка проблеми. В європейському суспільстві слово «корупція» стало синонімом України. Дуже прикро, що виникає така неприємна асоціація щодо назви нашої держави, але це гірка правда. Маємо тотальну корумпованість владної верхівки, котра довела Україну та її народ до критичної межі. У зв'язку з цим українці і хапаються за останні соломинки, аби вижити, вдаються до крайнощів. І одна з них – знову ж таки корупція.

Як для приватного сектора економіки, так і для юриспруденції в цілому корупція вже стала більш нормою, аніж виключенням. Вона надто глибоко проникла в бізнес-процеси українських підприємств, ставши невід'ємною складовою частиною бізнесових практик. Корупція стає рятівним човном для збереження бізнесу або утримання його конкурентоспроможності.

Дана стаття є спробою висвітлити проблему боротьби з корупцією у юриспруденції, що значно зменшує престиж професії та довіру населення до неї, а також здійснити порівняльний аналіз вирішення даного питання у інших європейських країнах.

Стан опрацювання: цією проблематикою зараз займається багато молодих спеціалістів у галузі права, зокрема Єжель О. у своїй праці «Як перемогти корупцію: «секрети» країн світу». Автор також хоче відмітити низку досліджень, присвячених боротьбі із корупцією у інших європейських країнах, до прикладу «Непереможна корупція Східної Європи - хабарництво у цифрах», а також обов'язково варто згадати соціологічні дані за останні роки, які слугували матеріалом для статті - «Індекс сприйняття корупції-2020».

Метою статті є показати напрямки вирішення даних проблем та спробувати дослідити шляхи очищення юриспруденції від корупційних схем та викоринити це явище із суспільства, що, в свою чергу, гальмує процеси розвитку нашої держави. Основну роль у цьому повинно відігравати молоде покоління, яке на основі європейського досвіду має стримитися до створення антикорупційного суспільства.

Вклад основного матеріалу. Корупція як інтернаціональне глобальне явище притаманне усім країнам незалежно від політичного устрою і рівня економічного розвитку. Справа лише в масштабах і в формах участі у корупції урядових структур.

Проте, як нам всім відомо, корупція завжди зростає, коли країна знаходиться на стадії трансформації. Оскільки Україна проходить не просто стадію демократизації державного устрою, а здійснює докорінну трансформацію економічного і політичного устрою, правової і соціальної систем, то й не дивно, що зростання рівня корупції є об'єктивно обумовленим фактором.

Проте, варто відмітити, що визнання даного явища об'єктивно обумовленим, ще зовсім не означає що з ним треба змиритися. Корупція зараз є найбільшою перепорою для ефективного розвитку країни і занадто дорого коштує нашому суспільству як в матеріальному, так і в духовному значенні. І мова йде не тільки про прямі втрати від корупції, які за деякими даними сягають десятків мільярдів доларів за рік, а й про те, що у нашій свідомості формується своєрідний стереотип, що корупція є так званою формою «відновлення соціальної справедливості», втрачається розуміння суспільної небезпеки цього явища. Тому й не дивно, що вивчення, аналіз та систематизація причин і наслідків поширення корупції, систем боротьби з нею є нагальною проблемою всіх суспільних наук, а особливо юридичних.

Отже, аналізуючи чинне законодавство про відповідальність за корупційні правопорушення, автор може стверджувати, що в Україні створена в цілому достатня законодавча база для ефективної боротьби з корупцією. Вона передбачає цілий комплекс кримінально-, адміністративно-, цивільно-правових, дисциплінарних та інших заходів, який дозволяє притягнути до того чи іншого виду відповідальності практично будь-яку посадову особу органів державної влади, що допустила те чи інше зловживання владою чи посадовим становищем.

Важливим фактором запобігання проявам корупції є вдосконалення діяльності органів по боротьбі з корупцією [1].

Однією із таких значущих подій є створення українським парламентом Антикорупційного суду – останньої і ключової ланки системи боротьби з корупцією в Україні. Звичайно, не обійшлося без спротиву як і з боку громадськості, так і з боку політиків. Проте саме цей суд мав нарешті довершити усю антикорупційну конструкцію в країні, де вже на той момент працювали Спеціальна антикорупційна прокуратура та Національне антикорупційне бюро. За результатами їхньої роботи є безліч відкритих справ, під слідством десятки корупціонерів високого «польоту», але нема жодного серйозного вироку, який би справді показав результативність роботи антикорупційних органів влади.

За останній рік показники України в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) виросли на 3 бали. Із 33 балами зі 100 можливих ми отримали 117 місце зі 180 країн у списку CPI. Поруч із нами у рейтингу Єгипет, африканська Есватіні (Свазіленд), Непал, Сьєрра-Леоне та Замбія – всі ці країни так само у CPI-2020 набрали по 33 бали.

З-поміж сусідів найближча до України Молдова – 34 бали та 115 місце (+2 бали). Так само покращили свої показники у порівнянні з минулим роком європейські автократії Білорусь (47 балів, 63 місце) та Росія (30 балів, 129 місце). Остання залишається єдиною країною, яку з-поміж сусідок, випереджає Україна. Не змінили за рік свої показники Угорщина та Румунія – обидві країни набрали по 44 бали та посідають 69 місце. Водночас торішні лідерки CPI серед сусідів втратили свої бали: Словаччина – 1 бал, Польща – 2 бали [2].

З рейтингу випливає, що Україна, як не прикро, серед найбільш корумпованих країн Європи. І це при тому, що з багатьма із європейських країн на початку 90-х ми починали перехід до ринкової економіки майже одночасно, перебуваючи майже в однакових соціально-економічних умовах. Сьогодні нас обігнали. Наприклад, та ж Польща і Румунія, які займають далеко не перші позиції за показника-

ми боротьби з корупцією серед країн ЄС, є двома великими країнами Східної Європи з населенням у 20 і 38 мільйони відповідно (населення України – більше 40 млн). Але станом на 2016 рік Польща та Румунія мають ВВП на душу населення вже в кілька разів вищий, ніж в Україні (\$15 тис., \$10 тис та \$3 тис. відповідно).

Загалом покращення або погіршення на 3 бали не вважається статистично значущим результатом. Це означає, що такі показники варто враховувати в сумі за кілька років – свідчення планомірних змін у боротьбі з корупцією в країні.

Індекс України у 2020 році покращився завдяки запуску Вищого антикорупційного суду з відповідною підсудністю та перезапуску Національного агентства з питань запобігання корупції. Перезапуск НАЗК стартував з обрання нового одноосібного керівника, в якому брали участь представники міжнародної спільноти.

Саме ці події нарешті “завершили ланцюжок” створення антикорупційної інфраструктури в Україні, що до цього могла працювати лише частково.

Так само на позитивних результатах України у 2020 році відбилися антикорупційні зміни, впроваджені під час “турборежиму” Верховної Ради IX скликання. Йдеться, зокрема, про нові законодавчі норми щодо надання права самостійно здійснювати негласні слідчі дії для НАБУ, повернення відповідальності за незаконне збагачення, посилення захисту викривачів та необхідні зміни у сфері публічних закупівель. Також на покращення нашої позиції вплинули мала приватизація, антикорупційні ініціативи уряду та довгоочікуваний тестовий запуск НАЗК електронного реєстру звітності політичних партій.

Як приклад найбільш успішної боротьби з корупцією в Європі дослідження МВФ «Корупція та економічне зростання» (2017) наводить досвід Румунії, де з 2002 року функціонує Національний антикорупційний директорат (DNA) – аналог українського НАБУ. Однак притягувати високопосадовців до відповідальності румунські суди почали тільки з 2013 року – коли структуру очолила прокурор, колишня баскетболістка, яка грала за молодіжну збірну Румунію, Лаура Ковеші. Результат її відомства на сьогодні – 18 міністрів, 5 генералів, 25 нардепів та брат президента. За іронією долі свого часу DNA посадив у в'язницю прем'єр-міністра Адріана Нестасе, який свого часу ініціював створення цього органу. Частка підтвердження обвинувачень DNA в судах сягає 90%. При тому, що румунські антикорупційники повернули до бюджету більше мільярда в минулому році, бюджет структури досить скромний – 25 млн євро в рік. Не дивно, що за рівнем довіри населення антикорупційне управління Румунії обігнало навіть церкву, а от владна верхівка, навпаки, «збунтувалась».[3]

Тому основна боротьба ще тільки починається. Як вчить досвід наших сусідів – Румунії та Словаччина, де на захист власних антикорупційних органів змушене широким фронтом ставати суспільство, боротьба за це і в Україні ще тільки починається, буде важкою та довготривалою, без варіантів.

Подібне громадське невдоволення антикорупційною політикою влади існує сьогодні і в Словаччині. Останнім часом тут відбулися найбільші масові протести з часів «оксамитової революції» 1989 року. Причиною стало вбивство 27-річного журналіста Яна Куцяка, який вів гучні антикорупційні журналістські розслідування. Куцяк вивчав податкові махінації великих бізнесменів та їхні відносини з політиками. Його останнє розслідування в співпраці з Центром дослідження корупції та організованої злочинності (ОССТР) стосувалося діяльності італійської мафії в Словаччині та її зв'язків з урядом. Мітингувальники були обурені протидією уряду в розслідуванні корупційних інцидентів, що спричинило політичну кризу в країні. В результаті прем'єр-міністр Роберт Фіцо та міністр внутрішніх справ Роберт Каліняк пішли у відставку, хоча криза на цьому не завершилася.

Словаччина, яка займає у «Всесвітньому індексі корупції» 54 місце з 176 можливих, вважається «середньо корумпованою країною». У ній антикорупційні суди були засновані 2003 року, коли парламент цієї країни під тиском міжнародних організацій прийняв законодавство про спеціальні суди з юрисдикцією, що розповсюджується на випадки корупції та організованої злочинності. Доводиться констатувати, що незважаючи на їх наявність, ситуація з корупційною складовою в Словаччині радикально не змінюється. Більш того, в деякі роки країна навіть скочувалася у «Всесвітньому рейтингу корупції» вниз. «Усе це наводить на думку, що успіх боротьби залежить не стільки від наявності чи відсутності в державі антикорупційної інфраструктури, скільки від економічних, історичних, культурних та багатьох інших факторів, що лежать, зазвичай, за межами правового поля», - зазначають аналітики Українського Інституту майбутнього. [4]

Отже, маємо яскраві приклади того, який шлях нам ще доведеться пройти до світлого майбутнього без корупції. У висновку експертів МВФ, який міститься в дослідженні «Україна: вибрані проблеми»

(2017) про перспективи антикорупційної боротьби в Україні йдеться: «На основі регіонального досвіду можна стверджувати, що навіть в кращому випадку потрібен певний час для досягнення критичного числа засуджень високопосадовців і повернення активів, які б задовольнили громадськість та створили потужний сигнал про те, що корупційні дії є неприпустимими і матимуть серйозні наслідки для тих, хто їх вчиняє. За відсутності заходів примусового характеру в короткостроковій перспективі, елітні структури, що отримують вигоду через корупційні дії, можуть знайти нові сили, щоб зірвати раніше впроваджені заходи боротьби з корупцією, а широка громадськість може втратити інтерес і довіру до загального процесу реформ». Останнє, на думку експертів, може привести до суспільного невдоволення і появи політичних сил, які виступають проти реформ.

Дані соціологічних опитувань свідчать: абсолютна більшість громадян (понад 80%) вважають корупцію характерним для нашого суспільства явищем. У цілому, населення України оцінює корупцію як зло, що руйнує державу, роз'їдає суспільну мораль, завдає шкоди всьому суспільству. Більшість населення України (56%) корупцію розуміють як хабарництво, продажність та підкуп посадових осіб, політичних діячів. Для інших корупція – це зловживання владою, перевищення посадових повноважень для власного збагачення. Отже, корупцію в загальному та буквальному розумінні можна визначити як зловживання державною владою в цілях особистої вигоди. Іншими словами, це система відносин, яка допомагає власникам капіталу купувати все – пільги, вплив, закони, рішення на свою користь, заступництво законодавчої, виконавчої та судової влади. Найкорумпованішими, на думку населення, є: медичні заклади, правоохоронні та судові органи, вищі навчальні заклади, міністерства та інші органи центральної виконавчої влади. Складність боротьби з корупцією полягає в реальній можливості корумпованих структур та конкретних осіб, що мають владу і повноваження, перешкоджати намаганням проникнути у сферу їх кримінальної діяльності, а також – в неготовності правоохоронних органів та політичних сил суспільства до безкомпромісної боротьби з корупцією. Відсутні соціальні, політичні традиції публічного викриття корупціонерів, спеціальні криміналістичні прийоми викриття фактів корупції, що є серйозною перешкодою для ефективної боротьби з цим явищем. Існує проблема вивчення особистості тих, хто, займаючи керівні пости, погрузли в хабарництві, розкраданнях. [2]

Українські політики та аналітики описують стан судової системи України як украї незадовільний і вказують на політичний тиск і хабарництво в середовищі суддів. Незалежні юристи та правозахисники скаржаться на те, що українські судді регулярно ухвалюють рішення під тиском і недбало. Судова система України широко розглядається як корумпована.

Хоча незалежність судової влади в принципі існує, судова і політична влада недостатньо розділені на практиці. Судді піддаються тиску з боку політичних і бізнес-інтересів. Потреба в боротьбі з корупцією в Україні накопичувалася роками. Після Помаранчевої революції мало хто насправді думав про хабарі й хабарників. Тоді люди просто хотіли змінити совковий тип управління, і це було першочерговим завданням. Але в часи Януковича реальні потреби України змінилися.

Навіть інформаційний вакуум, який забезпечували загальнонаціональні телеканали, не зміг відгородити українців від реальності. Влада не змогла «продати» глядачам безхмарну картинку з «рожевою» дійсністю. І все тому, що корупційні зв'язки були виведені на системний рівень, і не відчуті це було неможливо.

Значні зміни почалися після буремних подій 2013-2014 років, коли суспільство нарешті усвідомило масштаби так званих «заохочень» і те, як насправді втілювався «бізнес». З цього моменту український світ змінився. І ці зміни були настільки карколомні, що наш народ не зміг і не зможе прийняти все те, що відбувалося до того.

Прикро визнавати, але українська тенденція показує, що якщо на Заході мільярдами стають інноватори, то у нас – ті, хто або створює штучні монополії, або розкрадає природні ресурси, або веде нелегальний бізнес.

Таким чином, вкотре можемо дійти до висновку – корумпована країна не здатна бути незалежною. [5]

Висновки. Отже, підбиваючи підсумки всього вищезазначеного, можна зробити висновок, що корупція в юриспруденції наразі є найбільш актуальним питанням для нашої держави. Адже, порівнюючи рішення цієї проблеми в інших країнах колишнього соціалістичного табору, які за короткий період зуміли в більшій мірі побороти це явище, то Україна, за роки своєї незалежності, лише зараз розпочала активну діяльність у цій сфері. Варто відмітити, що на жаль, через воєнні дії, які зараз відбуваються на території України, цей процес боротьби із корупцією зазнав своєрідної стагнації, але сподіваємося, що найближчим часом ефективне подолання цієї проблеми продовжиться.

Список використаних джерел:

1. Корупція. Шляхи її подолання. URL: <http://dergachirda.gov.ua/news/776> (дата звернення: 29.04.2023).
2. Індекс сприйняття корупції–2020. URL: <https://tiukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Непереможна корупція Східної Європи – хабарництво у цифрах. URL: <https://hromadske.ua/posts/neveremozhna-koruptsiia-skhidnoi-uevropy> (дата звернення: 01.05.2023).
4. Єжель О. Як перемогти корупцію: «секрети» країн світу. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/396810/yak-peremogty-koruptsiyu-sekrety-krayin-svitu> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3358> (дата звернення: 30.04.2023).
6. Белов Д.М., Швед І.І. Місце прокуратури серед органів державної влади: концептуальні підходи. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 75(1). Ч. 1. 2023. С. 88–95.
7. Легеза Є.О., Белов Д.М., Деякі особливості правового регулювання статусу Державної служби фінансового моніторингу України. *Науковий вісник УжНУ. Серія «Право»*. Випуск 73(5). 2022.
8. Белов Д.М., Белова М.В. Роль та місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Аналітично-порівняльне право*. № 6. 2022. С. 42–49.
9. Белов Д.М. Белова М.В. Система захисту прав і свобод людини і громадянина: доктринальні та нормативні основи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 74. С. 85–90.